

րեան, և թէ երբոր իրարու վրայ զարկած ըլլան :

Բայ եկեղեցւոյս ներքին լոյսը յարկին վրայի հինգ պատուհանէ գալով, որոնք բոլորչի ձևով ներս ինջած ըլլալնուն զրսէն չեն երևնար, ամենևին պատերը լոյս չեն տեսներ : Բայի ծածքը երկրթով և պղնձով պատած է, անանկ որ բթաչափ մը փայտ չես գտներ բոլոր շէնքին մէջ : Ըջաքանդակը, բաց 'ի լատիններէն արձանագրութեան տեղէն, հրեշտակներով, գրասանգներով, գրնտաձև խորաքանդակներով ու վարդաձև զարդերով, և այլն, բոլորած է : Իսկ առջևի մեծ և եռանկիւնի ճակատին վրայ ընդարձակ բարձրաքանդակ մը կայ, որ այլաբանական պատկերներով Երազմազեանացոյն զղջալէն առաջ և ետքի պատմութիւնը կը ներկայացնէ : Բայ բարձրաքանդակը, որ թերևս այս տեսակներուն մէջ մեծագոյնն ըլլայ, շատ պարսաւողներ ունեցաւ, բայց այսու ամենայնիւ մեծագործ բան է, և այս պատճառաւ նաեւ արժանաւոր այսպիսի հոյակապ և գեղեցիկ շէնքի մը : Բարաբարապէս խոտովանելու է՝ որ թէպէտ այս քանդակը թերութիւններ ունի, բայց ուրիշ այնչափ կատարելութիւնները՝ իր հեղինակը, որ է Լուիս, Գաղղիոյ ամենէն ճարտարարուեստ քանդակագործներէն մէկը կրնան սեպել տալ :

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ՃԱՐՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Է. Կենդանաց սատակներուն ուրիշ մնացած մասերուն պատրաստութիւնն ու գործածութիւնը : (Երես 58)

Բնէ՛ : Երկայն ու շիտակ աղիքները, նոյնպէս կարճերն ալ, որ եզներէն, կովերէն, խոյերէն, ձիերէն կը հանեն, շատ բանի կու գան. զասոնք փշելով ուռեցուցած կամ առանց փշելու չորցուցած այլ և այլ տեղուանք կը խաւրեն :

1 Տճ. Պաւլոս :

ու զառեկագործները՝ կը բանեցնեն, նուագարաններու լար կ'ըլլան, մեքենաներու շուան, վարմ² ու խարազան³ ու ասուեղործներուն⁴ գործիքին համար ամուր չուան :

Երբ կենդանի մը կը մեռնի, մորթը վրայէն հանելէն վերջը՝ ինչ կերպով որ առաջ ըսինք, պէտք է մէկէն աղիքները պարպել և պաղ ջրոյ մէջ աղէկ մը լուանալ. ետքը աղեաց վրայ մնացած ճարպը դանակով մը քերթել զգուշութեամբ որ աղիքները չկտրտին : Բայ գործողութիւնս մեծ աղեաց վրայ դուրաւ ընելու համար, գետնին վրայ 6 ոտք բարձր գաւազան մը կը տնկես, ու մեծ աղիքը 4, 5 ոտք երկայնութեամբ գաւազանին վրան կ'անցնես, և այնպէս աղեաց այդ անցուցած մասին վրայի ճարպը քերթելէ՛ք ետքը, զանիկայ վարքաշէլով՝ գաւազանին վրայ կը բերես անկից ետևի մասը, և այսպէս հետ զհետէ մնացած մասերն ալ, ինչուան որ ամբողջ նոյն աղիքը մաքրուի : Ետքը նորէն կը լուաս ու մէկ ծայրէն սկսած երկու մասուրներուդ մէջէն անցնելով կը սխմես, որպէս զի կարելի եղածին չափ վրայէն ջուրն ելլայ, ու շուաններէ կախած չորցնելու կը փոխես : Երբ կէս մը կը չորնան, գոց խուցի մը մէջ վառած ծծմբոյ շոգւոյն կը դնես, ինչպէս որ ուրիշ յօդուածի մէջ ըսինք ուրիշ մասանց համար. ետքը նորէն կը կախես, որպէս զի բոլորովին չորնան, ու դեռ քանի որ առաձգական են՝ կը պլլես ու կրկին անգամ ծծմբոյ շոգի կը ծխես, և այդ գործողութենէն վերջը սնտուկներու մէջ կը տեղաւորես հեռու տեղուանք խաւրելու համար :

Ետքը ընդերքը՝ ու անոնց կտուրանքները, նոյնպէս ջրոտ միօր և բոլոր ախոնդանքը⁵, աղտեղութիւնները միայն 'ի բաց առեալ, օգտակար կ'ըլլան ամբողջ ամառուան մէջ, մանաւանդ ձկնորս եղած տեղուանք, վրանին սպիտակ որք ըսուած ճախներուն գոյանա-

1 Տճ. վարդաշէ :

2 Տճ. Բլբլ :

3 Տճ. Քաւլ :

4 Տճ. Հաւա :

5 Տճ. Գրեշ Էլի :

6 Տճ. Պէտի :

լովը . որովհետեւ ձկնորսները ատվիճա-
կի մէջ եղած ախոնդանաց կտորուանքը
ձուկ որսալու համար իրենց կարծին
կ'անցընեն , և կամայնպիսի անձինք կը
գործածեն՝ որոնք իրենց տանը մէջ փա-
սիան կամ ձուկ կը սնուցանեն , որով
աս գոյացուծիւնս շատ կը փնտռուի ու
կըքշուի . իսկ այդ որդերը մասնաւորա-
պէս հաւերու կը տրուին , բայց լաւ մտա-
դրութիւն ընելու է նոյն միջոցին՝ որ
փոխն 'ի փոխ բանջարեղէն կեր տալու
չմոռցուի . այս կերակուրս մասնաւոր
կերպով հնգկահաւերու , վառեակնե-
րու՝ և ամէն տեսակ հաւեղինաց պզտի
ձագեր մեծցընելու ու գիրացընելու լաւ
կը ծառայէ , և աւելի օգտակար կերպով
այս բանիս համար գործածուող միջեան
հաւկիթներու պաշտօնը կը կատարեն .
ասկէց զատ նաեւ կաքաւու ձագերը՝ ,
լորամարգիի՝ ձագերը , սոխակները՝ ու
ասոնց նման պզտի թռչուններ սնուցա-
նելու ալ կը գործածուի : (Նարիզու մօտ
Սոնֆորոն ըսուած տեղը այս հետեւեալ
կերպովս այդ որդերուն գոյանալը կը դիւ-
րացընեն . գետին վրայ աղբի , աղեաց
կտորուանքներու և ուրիշ ախոնդանաց
դէզ մը կ'ընեն 5 , 6 բթաչափ թանձրու-
թեամբ , ու վրան թէթեւ կերպով ու
քիչ յարդով կը ծածկեն , այնչափ որ
այդ կենդանական գոյացութեց վրայի
երեսը արեւուն սաստիկ ջերմութենէն
պահպանուի : (ուտ մը ճանձերը հո-
տը առնելով՝ յարդին վրայ կը ժողո-
վին , ուսկից անցնելով՝ կ'երթան այդ
կենդանական գոյացութեանց վրայ ի-
րենց հաւկիթը ձգելու : Վանի մը օ-
րէն վերջը այդ տարածած գոյացութիւ-
նը՝ որդերու դէզ մը կը դաւնայ փտտած
քակորի՝ նման կտորուանքներով խառ-
նուած . ետքը այդ որդերը զատելով
պարկերու մէջ կը լեցընեն ու ուրիշ տե-
ղուանք կը խաւերեն կը ծախեն :

Իսկ ձկնորսները տեղ տեղ ասկէց
խիստ շատ կը գործածեն ու սուղ սուղ
կը գնեն : (Շատ օգտակար է այս որդե-

րէն աւազաններու մէջ մեծցուցած ձրկ-
ներու կեր տալը , որովհետեւ ասով թէ
լաւ կը գիրնան և թէ շուտ կը մեծնան
ձկները , որով երկու կամ իրեք անգամ
աւելի ձուկ կրնաս ունենալ աւազանիդ
մէջ . իսկ շահդ ութը կամ տասը ան-
գամ աւելի , որովհետեւ սննդարար ու-
տեւեաց պակասութիւնը միայն ձկնե-
րուն թիւը կը քիչցընէ , թէ և մէջեր-
նին ձուկ կ'ըղ ալ չգտուի :

Ձգանքերէ՝ ու հորիւրոս կորուսանք-
ներէ սոսիւն՝ շինելու հերոք . Սոսինձ շի-
նելը շատ դիւրին գործողութիւն մըն է
և միանգամայն շատ շահաւոր՝ գործա-
ծութիւնը յաճախեալ ըլլալուն հա-
մար : — Երաջող մէջ կը թաթխեն աս
վերոյիշեալ գոյացութիւններս , կամ
կենդանիէն հանածին պէս և կամ թէ
վերը նշանակած կերպերովս չորցընելէն
ետեւ . իսկ երաջողութիւնը
պէտք է ըլլայ 1 հոխա չմարած կիր ,
50 հոխա ջրոյ հետ . ամիս մը ամէն ու-
թը օրը մէյ մը կրաջուրը կը նորոգեն , և
մէկ ամիսը անցնելէն վերջը՝ ձմեռը ա-
միսը մէյ մը , իսկ ամառը՝ ամիսը երկու
հեղ : (Այդ կրաջուրը թէ որ ըսածիս
կէսէն աւելի տկար պատրաստելու ըլ-
լաս , այսինքն 1 հոխա կրին՝ 100 հոխա
ջուր դնելով , այդ գոյացութիւնները ա-
ւելի երկար կը պահուին , ու ինչուան
յարմար եղանակը կրնամ սպասել . և
կամ թէ քանակութիւնդ քիչ ըլլայ ու
քիչ մը շատկեկ ուզենաս ժողովել ու
այնպէս գործողութեանդ ձեռք զար-
նել , ինչուան տարի մը կրնաս այն ջրոյն
մէջ թողուլ . բայց այս ալ գիտնաս որ
եթէ ուզենաս , երկրորդ ամսուն մէջ
կրնաս շինելու ձեռք զարնել :

Երբոր կ'ուզես սոսինձը շինելու սկը-
սիլ , կրաջուրը աղէկ մը շարժելով որ
ամանին տակը նստած կիրերը խառ-
նուին , մէկէն կը պարպեալ բոլոր ջուրը .
ետքը այդ կենդանական գոյացութիւն
ները կողովներու մէջ կը լեցընես ու
լաւ մը կը լուսաս , շատ անգամ մաքուր
ջրոյ մէջէն անցընելով ու խառնելով , և

1 ՏՃ. փիւճ : 3 ՏՃ. Պլաւրճէն :
2 Գ.Պ. Perdreau. ՏՃ. 4 ՏՃ. Պիւլիւլ :
Բեւելի եւ լոսաս : 5 ՏՃ. Փլուլ :

1 ՏՃ. Սիւի :

2 ՏՃ. Դաւթալ :

կամ որ աւելի լաւ է, վազուկ ջրոյ մը տակ բռնելով, և ատեն ատեն խառնելով ինչուան 24 կամ 36 ժամ:

Ատքը գետնին վրայ որչափ որ կարելի է քիչ թանձրութեամբ տարածելու է որ օդ տեսնան. ու այնպէս երկու, իրեք օր թողլու է՝ 12 ժամու մէջ հեղ մը կամ երկու հեղ խառնելով ու տակն ու վրայ դարձնելով:

Իսկ եփելու կերպն ալ այս է. նախ կաթսայ մը ինչուան բերանը լեցու այս նիւթերովս, նայնպէս ալ ջուրը. և սկըզբան մեղմ կրակի վրայ դիր ու տաքցուր. ետեւէն հետ զհետէ ջերմութիւնը աւելցուր, ինչուան որ սկսի եռալ. և կաթսային մէջի նիւթերը որչափ որ վար իջնան, վրան նորէն լեցուր որչափ որ կ'առնէ կաթսան. և երբեմն երբեմն ալ խառնելու է որ կաթսային տակը չառնէ. ասոր համար լաւ կ'ըլլայ որ մէկ ուրիշ թանազէ՝ կեղծ յատակ մը շինուի երկու ոտքի վրայ կեցած կաթսային մէջ երկու թաշափ բարձրութեամբ՝ և վրան պարզուտի՝ նման ծակախփներով: Արք աս նիւթերուս աւին կտորուանքը ջրոյն մէջ եփելով իրենց առջի ձեւը կը փոխեն և մասամբ ալ կը լուծուին, կրակը մարէ, և խողովակին ծորակին դիմացը աւել մը դիր ու ծորակը բաց ու ուրիշ տաք կաթսայի մը մէջ վազցուր, որն որ տաքութիւնը շուտ չորուելու համար պէտք է դրուած ըլլայ կամ քրդէ թաղիքի կտորուանքներու վրայ կամ մոխրի վրայ և կամ ածխոյ փոշոյ վրայ: Այս երկրորդ ամանին մէջն ալ նորէն բնականապէս դիրտը կաթսային տակը կը նստի. քիչ մը ատեն անցնելէն ետեւ երբ որ սոսինձին ջուրը այնչափ կը պսղի որ կրնաս մատդ մէջը խոթել, նորէն մաղէ անցընելով 3, 4 թաշափ բարձրութեամբ պղտի սնտուկներու մէջ կը լեցընես և զովկեկ տեղ մը կը դնես:

Տասը կամ տասներութ ժամուան մէջ սոսինձը կը կապէ թանձր բխտի նման. այն ատենը սնտուկներուն մէջէն

պէտք է հանել. նախ բարակ թըջած դանակի մը ծայրով սնտուկներուն բոլոր տիքէն բաժնէ և պղնձէ թելով մըն ալ սնտուկին տակէն բաժնէ: Այսոր համար երկու բարակ երկրթէ կամ փայտէ գաւազաններու ծայրերուն վրայ պղնձէ թելին երկու ծայրերէն հաստատելու է, ու թելը սնտուկին լայնքովը ձգտած, այնպէս սնտուկին մէջը խոթելով՝ այն ձգտած թելով սոսնձին տակը սնտրկէն բաժնելու է: Իսկ վերջը թըջած սեղանատախտակի մը վրայ դարձու սոսինձը, ու 4 կամ 8 գծաչափ թանձրութեամբ բարակ հաւասար թերթեր կտրտէ՝ նայնպէս պղնձ թելով: Այսպէս կտրտած փռէ վարմի պէս ցանցառ լաթի վրայ. որոնք պէտք է ըլլան մաղի պէս քառակուսի շրջանակներով չինած. ետքը աս շրջանակները պէտք է հով բանեցող տեղ մը վրայէ վրայ հորիզոնաբար շարել՝ աստիճանաւոր յենարաններ շինելով. որոնց վրայ երկու կողմէն շրջանակները իրենց երկու եզերքներովը հանգչին. ամէն մէկուն իւրարմէ հեռաւորութիւնը 3, 4 թաշափ ըլլայ, ու երբեմն երբեմն ատ թերթերը պէտք է դարձնել: Անանկով կը չորնան կ'ըլլան սոսինձ, զորն որ աւելի շատ կը գործածեն ատաղձագործները, դիպաւ կագործները, խոյրարարները, թղթագործներն ու նկարիչները, և այլն:

Իսկ կաթսային տակը անըյծ մնացած դիրտի մասունքը բանի բերելու համար՝ նոյն կաթսային մէջ նորէն եռացած ջուր լեցու, այնչափ որ մէջի եզած նիւթերը ծածկէ. ասոր համար առջի գործողութեանդ ատենը վառարանիդ վրայ ուրիշ կաթսայով ալ ջուր պէտք է դնես, որ միշտ առանց ատեն կորսնցընելու մէկէն պատրաստ եռացած ջուր գտնաս, որպէս զի աս երկրորդ գործողութիւնդ թէ շուտով և թէ դիւրաւ կարենաս ընել: Այսպէս իրեք ժամ թող կրակի վրայ որ մէջի նիւթերը սաստիկ եռալով լուծուին. անկէջ վերջը պարպէ և առջի անգամուան կերպով

պաղէցուր, և այս երկրորդ աստիճանի ստինձ կ'ըլլայ. բայց աւելի լաւ է որ դեռ չպարպած՝ դգալ մը առնես աս հեղանիւթէն ու քառորդ մը օդի դնես. թէ որ այսչափ ատենուան մէջ թանձրանայ բխտի դառնայ, ապահովապէս վերոյիշեալ գործողութիւնդ կրնաս աւաջ տանիլ:

Ետքը կաթսային դիրտը լուալու համար՝ մէջը եռացած ջուր լեցու ինչուան կաթսային $\frac{3}{4}$ բարձրութիւնը, և աս հեղանիւթը երկու ժամ եռացու, և ետքը որչափ որ ծորակէն կրնայ վազել՝ վազցու. իսկ մնացած դիրտն ալ հանէ կաթսային մէջէն ու սաստիկ ճնշէ, հասարկեկ լաթէ պարկերու մէջ լեցուցած՝ տափակ տախտակի մը տակ դնելով, վրան ալ մեծ քար մը և կամ ուրիշ ծանրութիւն մը: Երանկով այս վերջի վազածը ու ճնշմամբ դիրտէն հանածը ալ մէկտեղ, ուրիշ նորէն շինելու ատեն մէկտեղ կը խառնես: Իսկ այս գործողութեանց ատեն գործածած ա-

մաններդ ու գործիքներդ պէտք է ամէն անգամ լաւ լուալ ու մաքրել:

Իսկ այն դիրտը զորն որ ձգմելով կըրցածիդ չափ մածուծաւոր հիւթը մէջէն վազցուցիր, երկրի համար սքանչելի պարարտութիւն կ'ըլլայ:

Երայէս աս վերի ըսած կերպով նաև կերակրեղինաց մէջ գործածելու համար բխտի կրնաս պատրաստել, միայն թէ աս բանիս համար գործածելու ախոնդանքները նոր մորթած կենդանիէն հանուած ըլլան, և այն ալ միայն խոյերէ, կովերէ, հորթերէ, այծերէ, ոչխարներէ, ճագարներէ:

Եւս վերջի գործողութեանս համար պէտք է աս գոյացութիւնները դեռ կաթսային մէջ լուծելու չգրած՝ եռացած ջրով լաւ մը լուալ:

Հոս օրինակի համար դնենք մէկ ձիու մը սատակի ամէն մէկ մասանց կշիւքն ու գինը միջին չափով մը, ինչպէս որ Վաղղիա կը ծախուի:

	ՀՈՒՅ	ՏՐԱՄ	ՂՈՇ
Նոր սկրդած մորթ կամ թեթև կրաջրէ անցուցած երկայն ու կարճ բաշէր	18		80
Եփած ու չորցուցած ու փոշիացուցած արիւն	—	200	4
Պայտ ու բեւեռ	5		16
Փոշի դարձուցած կճղակ	—	100	1
Աղիք ու բոլոր ախոնդանք	—	300	15
Ձգանք կամ քիղք կրաջրէ անցուցած ու չորցուցած	5		6
Հալեցուցած ճարպ	—	150	1
Ջլոտ միս	16	—	150
Մաքրուած ոսկրոտիք	70	—	160
	30	—	12

Բովանդակ գինը 445

Անցեալ ամսուան դրուած կեղծագրութիւնն է

Մար—գորակ—ն—կալ—է—բարձ—ր—զահ—ու—ալիք—բաժ—ինն—որայ

Մարդ որ ակնկալէ բարձր զահու՝ լալիք բաժին նորայ:

